

к выработке максимальной мощности системы. Рост количества элементов системы со временем без учета требований внешней среды не может являться показателем развития системы и характеризоваться увеличением ее влияния на окружающую среду. Поэтому возникает необходимость определения оптимального количества элементов системы.

**Ключевые слова.** Система, экологическая составляющая, элементы системы, жизненный цикл, развитие.

#### IDENTIFICATION OF THE INTERACTION BETWEEN CRISIS MANAGEMENT SYSTEM ELEMENTS AND ENVIRONMENTAL COMPONENT OF THE SYSTEM

*Chuprina N.N.*

*In the article the conditions of operation, interaction of elements of the ecological component. The possibility of development time. Characterized by a change of the system. That power system enables*

*it to survive in extreme conditions. Its fall immediately points to failures in the system and requires a detailed study of the factors that led to this. Not affect the possibility of restoring the power system leads to collapse of the system, or transfer its work to another level. That system of extreme regulation can become automatic control system and vice versa. Reveals the changing communications system in time. An lifetime of the system. All this, if necessary, enables crisis management system. Find the optimal value and optimal number of permanent and migratory system elements is the main task of the beginning of the life cycle of the system. This allows you to get the maximum synergy effect of and interaction between elements of the system, and in its reorientation, which in turn will lead to the maximum power output of the system. The growing number of system elements over time without regard to the requirements of the environment can not meet indicator of system and characterized by increasing its impact on the environment. Because of this, it is necessary to determine the optimal number of elements.*

**Keywords.** System, ecological component elements of the system life cycle development.

УДК 343.23:004

*Федулова С.О.*

## ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА БАЗИ ДАНИХ

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпро

У роботі досліджуються проблеми правового захисту баз даних та інших програмних продуктів в Україні. Сформульовано напрями подальшого удосконалення відповідної нормативно-правової бази. За останні десять років інформаційне суспільство отримало несподівано широкомасштабний розвиток, що породило нові соціальні, економічні та правові проблеми. Нові технології зробили безпрецедентний вплив на наукові дослідження, навчання, доступ до культури та інформації. У числі життєво важливих проблем, поставлених перед нами суспільством, яке ми звикаємо називати інформаційним, – створення збалансованих і всебічних правових рамок, розроблених з урахуванням змін в економічній і соціокультурній моделі при одночасному збереженні фундаментальних прав і свобод в цифровому середовищі. Одним з наріжних, а можливо, і основоположних елементів цієї системи є авторське право. У цифрову еру зміст значною мірою складається з творів, які претендують на охорону з авторського права. Треба відмітити, що проблема охорони авторських прав на бази даних урегульована на недостатньому рівні, що ускладнює організацію захисту баз даних у межах закону.

**Ключові слова:** інформаційна безпека, захист, база даних, правове забезпечення, інтелектуальна власність.

#### *Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями*

Швидке зростання глобальної мережі Internet і стрімкий розвиток інформаційних технологій привели до формування інформаційного середовища, що впливає на всі сфери людської діяльності. Нові технологічні можливості полегшують поширення інформації, підвищують ефективність виробничих процесів, сприяють розширенню ділових відносин. Однак незважа-

ючи на інтенсивний розвиток комп'ютерних засобів та інформаційних технологій, вразливість сучасних інформаційних систем, комп'ютерних мереж і баз даних, на жаль, не зменшується. Тому проблеми забезпечення інформаційної безпеки привертають пильну увагу як фахівців в області комп'ютерних систем і мереж, а також баз даних, так і численних користувачів, включаючи компанії, що працюють в сфері електронного бізнесу. Застосування інформаційних технологій

(ІТ) вимагає підвищеної уваги до питань інформаційного забезпечення. Руїнування інформаційного ресурсу, його часом недоступність або несанкціоноване використання можуть нанести компанії значні матеріальні збитки. Без належного захисту інформації впровадження ІТ може виявитися економічно не вигідним в результаті значних втрат конфіденційних даних, що зберігаються і оброблюються в комп'ютерних мережах. Реалізація рішень, що забезпечують безпеку інформаційних ресурсів, істотно підвищує ефективність всього процесу інформатизації в організації, забезпечуючи цілісність, справжність і конфіденційність високоартісної ділової інформації, що циркулює в локальних і глобальних інформаційних середовищах.

#### **Аналіз останніх публікацій з проблеми**

До числа публікацій, присвячених дослідженню компіляції даних (бази даних) та визначення права інтелектуальної власності на них, варто віднести наукові праці Б. Едельмана, Л.Г. Кравець, В.А. Дозорцева та деяких інших вчених.

#### **Формулювання цілей дослідження**

Метою статті є дослідження проблем нормативно-правового забезпечення захисту баз даних, як об'єктів інтелектуальної власності.

#### **Виклад основних результатів та їх обґрунтування**

Комп'ютерні програми є одним з наймодерніших і, в той же час, найскладніших і специфічних об'єктів права інтелектуальної власності. Точкою відліку в розвитку комп'ютерних технологій прийнято вважати 1946 рік, коли був виданий патент творцям електронно-числового інтегратора ENIAC. Проблеми, пов'язані з введенням програмного забезпечення в цивільний оборот, виникли на початку 60-х років минулого століття [1]. При цьому фахівці спочатку виходили з того, що створення математичного забезпечення ЕОМ, так само як і створення технічних засобів, вимагає витрат високо-кваліфікованої творчої праці і, в силу цього, заслуговує спеціальної правової охорони. Юристи намагалися застосувати до програмного забезпечення традиційні правові інститути. Були запропоновані і обґрунтовані кілька форм правової охорони програм: авторсько-правова, патентно-правова, форма, що поєднує норми авторського і патентного права, в рамках законодавства про комерційну таємницю та інші.

Слід зазначити, що кожен з відомих в сучасній юридичній науці способів охорони комп'ютерних програм сам по собі не забезпечує їх повну і надійну охорону. Тому пошук найбільш адекватної форми правової охорони комп'ютерних програм триває досі.

Що стосується баз даних, то вони, також

як і комп'ютерні програми, є порівняно молодими і в той же час складними, з точки зору правової охорони, об'єктами права інтелектуальної власності. Виникнувши як об'єкти, здатні до правової охорони засобами авторського права, бази даних поступово почали вимагати охорони свого змісту засобами, відмінними від авторсько-правових. Перші спроби вирішити це питання на регіональному рівні були зроблені країнами ЄС шляхом прийняття відповідних директив, особливий інтерес серед яких представляє Директива N 92/100/ЄС «Про законодавчий захист баз даних». У зазначеній Директиві, крім традиційних аспектів авторського права, було вперше передбачено захист так званих прав «*sui generis*» (прав «особливого роду»). Сутність запропонованої правової конструкції полягала в тому, щоб визнати базу даних єдиним у своєму роді твором, так як вона передбачає не тільки творчу діяльність при відборі і класифікації даних, але і творчість особливого характеру.

Подальший розвиток правова охорона баз даних отримала в зв'язку з прийняттям таких міжнародних угод, як Угода ТРІПС, Директива ЄЕС № 96/9/ЄС «Про правову охорону баз даних» та Договір ВОІВ з авторського права 1996 р. Зазначеними угодами була введена авторсько-правова охорона баз даних, що являють собою результат творчої діяльності з підбору або розташування включених в неї матеріалів.

Основне визначення баз даних полягає у віднесенні до таких баз тільки так званих електронних баз даних. А при більш широкому підході це будь-які збірники, в тому числі на звичайних паперових носіях, які надані в структурованому вигляді (картотеки, каталоги, довідники, таблиці та ін.).

Останній, «широкий» підхід, характерний перш за все для західноєвропейських країн, набув поширення завдяки директиві ЄС «Про правову охорону баз даних» № 96/9 від 11 березня 1996 р. Так, у Великобританії в 1997 р. опублікована інструкція про авторське право і право на бази даних, що вступила в силу з 1 січня 1998 року та яка вводить нове визначення бази даних. Згідно з інструкцією під нею розуміється збірник (collection) незалежних творів, даних або інших матеріалів, які організовані систематично або методично і доступні за допомогою електронних або інших засобів. У Німеччині 1 серпня 1997 р. був прийнятий закон про інформаційні і комунікаційні служби, ст. 7 якого вносить зміни в закон про авторське право 1965 р. Зміни в основному пов'язані з виділенням баз даних в якості особливого виду збірника (творів, даних або інших незалежних елементів), організованого систематично або методично, елементи якого індивідуально доступні за допомогою елек-

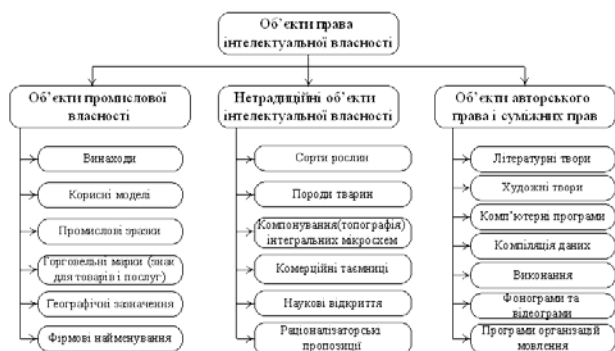
тронних або інших засобів.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» визначає: база даних – це сукупність (компіляція даних) – сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі – електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів [1].

Віднесення до баз даних лише електронних баз даних існує також в законах про авторське право більшості країн СНД. Так, закон Республіки Казахстан встановлює, що база даних – це «сукупність даних (статей, розрахунків, фактів і так далі), що становлять за добором або розміщенням матеріалів результат творчої праці і систематизованих таким чином даних, що вони могли бути знайдені і оброблені за допомогою електронної обчислювальної машини (ЕОМ)» [3].

Винятком є Білорусь, яка в законі «Про авторське право і суміжні права» від 11 серпня 1998 р. істотно розширила визначення бази даних: «база даних – це компіляція матеріалів, даних, інформації, що за добором і розміщенням матеріалів є результатом творчої праці» [4]. Таким чином, таке визначення включає не тільки електронні, а й будь-які інші види баз даних.

На рисунку наведена класифікація об'єктів інтелектуальної власності, які визначені Цивільним кодексом України.



Класифікація об'єктів права інтелектуальної власності

В Україні діють близько 10 спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності. Це закони України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про авторське

право і суміжні права», «Про захист економічної конкуренції», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування».

У випадку, коли необхідно врегулювати спори щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності між фізичними або юридичними особами України та іноземних держав, верховенство перед національними законами мають міжнародні договори, до яких приєдналася Україна. На сьогодні Україна є учасницею 18 багатосторонніх міжнародних договорів у цій сфері.

Зарубіжна практика правової охорони баз даних є більш різноманітною. Проблема охорони нетворчих баз даних, а також недоліки правової охорони авторським правом тих баз даних, які за підбором чи розташуванням матеріалу все-таки є результатом творчої діяльності, змушують законодавців шукати більш ефективні рішення. Навіть в тому випадку, коли база даних є результатом творчої діяльності, то авторсько-правова охорона, що надається їй, не повною мірою відповідає інтересам правовласників, оскільки її межі не дозволяють віднести до числа неправомірної низки дій. До таких дій можна віднести несанкціонований витяг третіми особами змісту бази даних або значної її частини для подальшого використання, в тому числі в своїх базах даних. Слід зазначити, що при здійсненні таких дій початкові творці баз даних несуть серйозні збитки, оскільки їх недобросовісні конкуренти можуть виходити на ринок з більш дешевим продуктом – вони не несуть витрат, пов'язаних зі збором, перевіркою, обробкою і викладенням інформації. Таким чином, можна говорити про те, що діюча авторсько-правова охорона баз даних, що відповідають критеріям творчої діяльності, недосконала і не забезпечує охорону майнових інтересів творців баз даних. Ті бази даних, які не є результатом творчої діяльності, взагалі не охороняються ні в рамках авторського права, ні в рамках інших інститутів цивільного права. Оптимальним рішенням є введення спеціального законодавства, що регулює відносини, пов'язані з охороною баз даних. Однак така спеціальна охорона пов'язана з низкою проблем, щодо яких велися і до теперішнього моменту ведуться суперечки. Як приклад розглянемо європейський досвід вирішення питання охорони баз даних. Директива № 96/9/ЄЕС «Про правову охорону баз даних» [5] (далі – Директива) була прийнята 11 березня 1996 року. У ній база даних визначена як «збори незалежних творів, даних або інших матеріалів, розташованих систематичним або методичним

способом і доступних електронними чи іншими засобами». Таким чином, Директивою охороняються не тільки комп'ютерні бази даних, але також і інші бази даних, що існують, наприклад, на паперових носіях. У той же час Директивою не охороняються самі комп'ютерні програми, які можуть застосовуватися при створенні або використанні баз даних.

Сьогодні в Україні копіювання інформації, яка міститься у базі даних, і розміщення її в іншому місті, не є порушенням авторського права її виконавця. Авторські права на базу даних, у загальному випадку, належать розробнику бази даних а не замовнику [6]. Замовнику ж належать права на дані з цієї бази. Зважаючи на це, для того щоб замовник мав виключні авторські права і на базу, і на інформацію, що в ній зберігається, це положення необхідно прописати у договорі, що складається між замовником та виконавцем.

Закон «Про авторське право і суміжні права» не дає власнику бази даних ексклюзивного права на всі дані, які в ній містяться. Якщо дані отримано з інших відкритих джерел, то будь-які інші особи мають право їх використовувати для власних потреб [7].

Але треба відмітити, що у статті 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» сказано, що «...будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу є порушенням авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту». Це означає, що копіювання інформації з бази даних з використанням засобів обходу технічного захисту вже має розглядатись як порушення авторських прав.

У разі, якщо права розробника бази даних порушені, то, у відповідності до статті 52 зазначеного закону, він має право на відшкодування своїх збитків шляхом звернення до суду. При визначенні подібних порушень розробник також має право знищення незаконно створених порушником баз даних [7].

Ускладнення бази даних як об'єкта правового регулювання відбувається завдяки науково-технічному розвитку, оскільки стрімкий прогрес комп'ютерної техніки дозволяє легко створювати і використовувати об'єкти, що містять в собі різнопланові і різнотипні результати творчої, інтелектуальної діяльності і мають інформаційну природу. Ускладнення результатів творчої комплексної діяльності створило основу для розширення способів використання однакових матеріалів, в тому числі комбінування умов їх спільного використання. Тому, з урахуванням

різноманітності форм використання об'єкта користувачем складного (синтетичного) продукту, використання інформаційного матеріалу, включеного в базу даних, може підпадати під різні правові режими. Крім того, фрагмент складного об'єкта має велику цінність не стільки через власні якості і властивості, але і як частина загального об'єкта. Це обумовлює важливість внутрішньої організації інформації, оскільки в сучасних умовах першорядне значення, в більшості випадків, набуває легкість і швидкість пошуку матеріалу і отримання доступу до неї [8].

### **Висновки**

Проблема охорони авторських прав на бази даних урегульована на недостатньому рівні, що ускладнює організацію захисту баз даних у межах закону. Звісно ж, що забезпечення захисту прав на бази даних на законодавчому та правозастосовчому рівні є частиною завдання за створення механізму захисту результатів інтелектуальної діяльності, а, отже, однією з умов створення належних організаційно-правових основ інформаційного суспільства в Україні. Забезпечення захисту прав на бази даних по суті є комплексним завданням, яке має вирішуватися на законодавчому, правозастосовчому рівнях, а також на рівні самих правовласників. Одним з аспектів участі правовласників у забезпеченні захисту прав на базу даних може виступити забезпечення ними або іншими зацікавленими особами з боку громадськості (наприклад, спеціалізованими інформаційно-аналітичними порталами) інформаційної відкритості самого процесу захисту прав, виконання судових актів, що відбулися. При цьому необхідно враховувати, що саме по собі поширення інформації про випадки порушення прав правовласника, характерні риси даних випадків, виявлення ознак контрафактності продукції і доведення їх до загальної відома, про порядок притягнення порушників до конкретних видів юридичної відповідальності та ін. – все це у своїй сукупності буде не тільки способами захисту прав правовласника і практичного виконання судових актів, а й способом формування належного рівня культури споживання, створення вільних інформаційних потоків, наявність і якість яких і характеризує суспільство в якості інформаційного.

### **СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ**

1. *Онищенко Л.* Ланцюжок, пов'язаний патентною чистотою...Комп'ютерна програма та корисна модель [Електронний ресурс] / Журнал «Незалежний аудитор». – Режим доступу: [http://n-auditor.com.ua/uk/component/na\\_archive/25?view=material](http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/25?view=material)
2. *Закон України* «Про авторське право і суміжні пра-

ва» від 23 грудня 1993 року [Електронний ресурс] / Портал : Верховна Рада України. – Режим доступу \www/ URL: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. – Заголовок з екрану, доступ вільний, 31.10.2012.

3. *Авторское право: нормативные акты. Национальное законодательство и международные конвенции* / Сост. И. Силонов. М., 1998. – 214 с.

4. *Ведомости* Национального собрания Республики Беларусь. – 1998. – № 31-32. – С.472.

5. *Official Journal of European Communities*. – № L77/20 of March 27, 1996.

6. *Толієєв А.С.* Проблема защиты авторского права на базы данных [Електронний ресурс] / Портал: Международная полицейская корпорация гражданской безопасности. – Режим доступу: <http://www.mpkgb-mykolaiv.at.ua/publ/1-1-0-1>.

7. *Казакова Н.Ф., Щербина Ю.В.* Проблемы правового забезпечення захисту баз даних // Інформаційна безпека. – 2012. – №2 (8). – С.73-77.

8. *Бурлаков С.Ю.* Кінематографічний твір як об'єкт права інтелектуальної власності: Автореф. дис...канд. юрид. наук / НДІ приватного права та підприємництва Академії правових наук України. – К., 2008. – С.15.

Надійшла до редакції 15.09.16

Рецензент: д.е.н., проф. В.І. Дубницький

## ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И ЗАЩИТА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ НА БАЗЫ ДАННЫХ

*Федулова С.А.*

*В статье исследуются проблемы правовой защиты баз данных и других программных продуктов в Украине. Сформулированы направления дальнейшего совершенствования соответствующей нормативно-правовой базы. За последние десять лет информационное общество получило неожиданно широко-масштабное развитие, что породило новые социальные, экономические и правовые проблемы. Новые технологии сделали беспрецедентное влияние на научные исследования, обучение, доступ к культуре и информации. В числе жизненно важных проблем, стоящих перед нами обществом, которое мы привыкаем называть информационным, – создание сбалансированных и всесторонних правовых рамок, разработанных с учетом изменений в экономической и социокультурной модели при одновременном сохранении фундаментальных прав и свобод в цифровой среде. Одним из краеугольных, а возможно, и основных элементов этой системы является авторское право. В цифровую эру содержание в значительной степени состоит из произведенный, претендующих на охрану по авторскому праву. Надо отметить, что проблема охраны авторских прав на базы данных урегулирована на недостаточном уровне, что затрудняет организацию защиты баз данных в рамках закона.*

**Ключевые слова:** информационная безопасность, защита, база данных, правовое обеспечение, интеллектуальная собственность.

## INFORMATION SECURITY AND PROTECTION OF THE INTELLECTUAL PROPERTY FOR DATABASES

*Fedulova S.A.*

*The legal protection of databases and other software products in Ukraine has been discussed in the article. Directions of further improvement of the legal and regulatory framework has been formulate. Over the past decade the information society has received an unexpected large-scale development, which gave rise to new social, economic and legal problems. New technology has made an unprecedented impact on research, teaching, access to culture and information. Among the vital problems facing us society, which we used to call it information, is to create balanced and comprehensive legal framework, developed taking into account changes in the economic and sociocultural model while preserving the fundamental rights and freedoms in the digital environment. One of the cornerstones, and perhaps the main elements of this system is copyright. In the digital era, the content largely consists of works claiming the protection of copyright. It should be noted that the problem of copyright protection on the database settled at an insufficient level, which complicates the organization of protection of databases under the law.*

**Keywords:** information safety, security, database, legal support, intellectual property.